

Etisk stress och ledarskap

Nätverksträffen för ledare inom småbarnspedagogiken

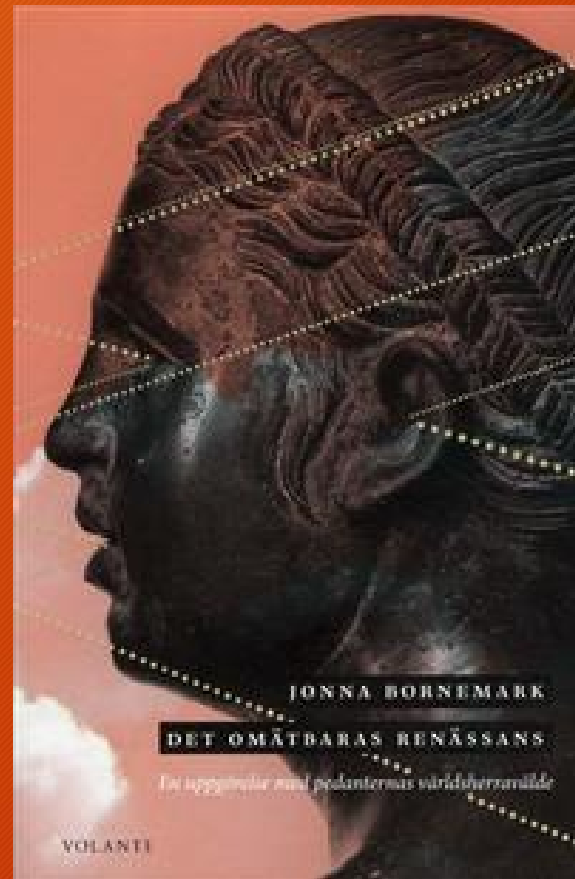
6-7.11.2019 i Åbo

Björn Vikström

”Vi lever i ett utmattningssamhälle.”

- Uppskruvat livstempo
- Krav på effektivitet
- Krav på flexibilitet
- Minskade personalresurser, ibland t o m underbemanning
- Upprepade organisationsförändringar
- Nya IT-lösningar som kräver kontinuerlig inläring
- Allt mer arbetstid framför datorn
- Dokumentation, kommunikation, planering, utvärdering
- ”Anpassningsstörningar och reaktioner på svår stress” den vanligaste orsaken till sjukskrivningar i Sverige från 2014 (för kvinnor från 2011)

Det omätbaras renässans : En uppgörelse med pedanternas världsherravälde (Jonna Bornemark)

Varför "etisk" stress?

- Känsla av att något är fel eller orättvist
  - "Så här borde det inte vara"
- Upplevelse av att man inte kan leva upp till yrkesetiken
  - God undervisning, god vård
- Känsla av att man inte kommer till sin rätt
  - Det var inte det här jag studerade för
  - Det som ger mig mening i arbetet hinner jag inte utföra
- Känsla av att slitas mellan olika lojaliteter
  - Förmän och gemensamma beslut, kolleger och underlydande, barn/elever/patienter/kunder, familj
- *Dela erfarenheter!*

Sjuksköterskors upplevelser av etisk stress: En litteraturoversikt

(David Ekström, Eric Fridjonsson, Ersta Sköndal University College 2016)

- Sjuksköterskor förhåller sig till etiska och moraliska värderingar för att kunna ge en etiskt försvarbar vård till sina patienter. Grunden i det etiska vårdandet är att sjuksköterskor använder sina empatiska och sympatiska förmågor. Den etiska förmågan kan påverkas negativt av stress. Stress är ett begrepp med många olika innebörder, en typ av stress som sjuksköterskor utsätts för är den etiska stressen. Den är ofta svårbegriplig och svårhanterbar och uppstår när sjuksköterskor måste göra avkall på sina etiska värderingar. Etisk stress är emotionellt utmanande och kan få många konsekvenser i vårdandet av människor.

Etisk stress bakom personalbrist

Ledare i Borås tidning 25.10.2019

- Etisk stress är konflikten och lidandet som uppstår i en människa när han eller hon hindras från att handla utifrån sin moral. Fenomenet har uppmärksammats i forskning om vårddyrken. Moralen är då en del av en yrkesidentitet. Om man följer vårddebatten hittar man många exempel på såväl sjuksköterskor som läkare och undersköterskor som uttrycker etisk stress. Man har dåligt samvete för att man inte hinner tala med de äldre, att man inte hinner hjälpa kvinnor med vård efter förlossningar och att opererade patienter tvingas hem för tidigt. Vårdpersonalen känner inte bara medlidande med den som inte får tillräcklig behandling utan känner också en skuld för att inte ha resurser eller mandat att fylla sin yrkesroll.

Uppfattningar om nya "Grunderna för planen för småbarnspedagogik" (Emma Sjöberg, Novia 2017)

- Hur man skall dokumentera och tiden var dock saker som kom upp i varje svar. Flera av svarandena påpekade att man vill ju hellre vara med barnen än sitta med papper och att det i grund och botten är det som daghemmen är till för, att finnas till för barnen.
- Någon sade att de lägger kvällstid för möten och dokumentation, andra sa att de försöker så gott de går att hinna med det och så fanns det även de som sade att viss del av pappersarbetet görs hemma på fritiden för att man skall få det löpa och för att känslan av stress skall vara mindre på arbetet.

New Public Management: förnuft framom omdöme

- Allt skall gå att mäta, osäkra faktorer skall gå att eliminera
- Top→bottom: mål och dokument för kontroll och utvärdering av hur målen uppnås
- Allt ska göras dubbelt: först i verkligheten, sedan i dokumenten
- Vardagsverkligheten fjärras från pappersexersisen med dess kvalitetsredovisningar, resultatrapporter mm
- Sekreterare och kanslisters sägs upp, uppgifterna ska skötas ändå - allt mer arbetstid tillbringas vid datorerna
- Undvikande av vanvård eller av dålig stämning eller svaga resultat i skolan kan inte "säkras" med hjälp av styrdokument
- Omsorg och samtal kan inte ersättas av rapporter och strategier

Etisk stress

- Att veta vad man
  - vill göra
  - borde göra
  - känner sig kallad att göra
- ...men inte hinna, eller ges möjlighet till det, på grund av organisatoriska hinder eller tidsbrist
- En sund reaktion på en omöjlig situation
- Känsla av att ha blivit utnyttjad eller lurad (av ledningen, livet...)

Speciellt utsatta

- Socialarbetare
- Sjukvårdare och läkare
- Småbarnspedagoger
- Lärare
- Församlingsanställda
- ...???

Kallelse – en resurs som kan bli en börda

- En uppgift som är större än jag själv
  - Tjänar det gemensamma bästa
  - I familj, yrkesliv, föreningsliv, politik och ideell verksamhet
- Jag jobbar med något i vilket jag kan investera mycket av mig själv och min livssyn
  - Jobbet är inte bara ett jobb – på gott och ont?!
  - Olika visioner krockar
- Ett uppdrag som jag aktivt har tagit emot
  - Det finns traditioner, förebilder, en yrkesstolthet, moral- och hederskoder
- De goda målsättningarna gör att jag står ut med yrkets avigsidor
  - ...till en viss gräns!

Sätt att försöka hantera etisk stress

- Bitta ihop
- Byta jobb
- Bli cynisk eller uppgiven - stänga av känslorna och empatin
- Psykosomatiska symptom och/eller utmattning
- Idka passivt motstånd eller "civil olydnad"

- Hur agera som ledare då du identifierar dessa reaktioner hos personalen?

Vill vi ha det så här? Vad göra som ledare?

- Nyttan med nya program och dokument bör kunna påvisas
- De anställda bör få påverka utformning av systemen och arbetsmetoderna: "användarvänlighet"
- Mer arbetstid för växelverkan mellan människor
- De anställda har rätt att känna att deras kunnande och erfarenhet respekteras och utnyttjas
- Kvalitet bör vara god vård och god undervisning, inte något annat
- Insikten om att allt inte kan mätas och säkras bör respekteras
- "Att få vara subjekt i sitt arbetsliv är en klassmarkör idag"
  - Men det borde vara varenda arbetstagares rätt